

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 28 mars 1941 kl. 9 f. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om den industriella mekaniseringens menliga inverkan på folkhälsan m. m.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till dess andra tillfälliga Motionen. utskott hänvisad motion, nr 170, har herr *Fredrik Ström* hemställt, att »riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t att denna låter utreda frågan om den tilltagande mekaniseringens och de s. k. löpande bandens inom den industriella arbetsprocessen menliga inverkan på folkhälsan och därav be- tingade återverkan på samhällsekonomin och samhällssolidariteten».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

I det åt rationaliseringsutredningen anförtrödda utredningsuppdraget in- gick jämväl att undersöka om och i vad mån den inom industrin fortgående rationaliseringen menligt inverkar på arbetarnas och de anställdas hälso- tillstånd. Detta spörsmål finnes även behandlat i rationaliseringsutred- ningen den 10 juni 1939 avgivna betänkande del I (kap. XVI). Såsom fram- går av betänkandet (sid. 231) anordnade utredningen konferenser med repre- sentanter för arbetsgivarnas, arbetarnas och de anställdas organisationer, därvid även dryftades frågan om ohälsa i industriellt arbete under inflytande av rationaliseringen. Konferenserna gävo emellertid icke till resultat några säkra utgångspunkter för spörsmålets bedömande. De uttalanden, som gjor- des, stredo nämligen i betydelsefulla avseenden mot varandra.

På därom av rationaliseringsutredningen gjord framställning uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen och medicinalstyrelsen — förstnämnda äm- betsverk var då såväl yrkesinspektionens chefsmyndighet som tillsynsmy- nighet för sjukkasveäsendet — att gemensamt och i samråd med rationa- liseringsutredningen utarbeta och till socialdepartementet inkomma med plan och beräkning av kostnaderna för utförande av undersökningar rörande rationaliseringsåtgärders inverkan på arbetares och anställdas hälsotillstånd. I skrivelse den 12 juni 1937 framlade berörda ämbetsverk, efter samråd med rationaliseringsutredningen, dylik plan och beräkning. I rationaliserings- utredningens nyssnämnda framställning till Kungl. Maj:t hade utredningen jämväl hemställt, att, sedan en dylik plan för undersökningarnas verkstäl-

*Rationalise-
ringsutred-
ningen m. m.*

lande godkänts av Kungl. Maj:t, socialstyrelsen och medicinalstyrelsen skulle utföra undersökningarna i enlighet med planen.

Sedan fråga uppkommit om inrättande av ett statens institut för folkhälsan, fann Kungl. Maj:t i beslut den 23 december 1937 rationaliseringsutredningens ifrågavarande framställning för det dåvarande icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Vid 1938 års riksdag fattades efter förslag av Kungl. Maj:t beslut om inrättandet av ett sådant institut som nyss sagts. Enligt instruktionen för institutet åligger det institutet att på det yrkeshygieniska området bland annat utföra undersökningar rörande ohälsa, som uppkommer genom ogynnsamma yttre inflytanden i samband med arbete, samt föreslå åtgärder, som ur medicinsk synpunkt finnas påkallade för att minska risken för ohälsa i arbete.

Rationaliseringsutredningen har i sitt ovan berörda betänkande förklarat, att det, till följd av de uppgifter, som sålunda åvila statens institut för folkhälsan, torde böra ankomma på institutet att vidare planlägga och utföra sådana särskilda undersökningar rörande rationaliseringens verkningar med avseende å ohälsa i arbete, varom rationaliseringsutredningen väckt förslag.

Yttranden. Utskottet har införskaffat yttranden i anledning av motionen från riksförsäkringsanstalten, statens institut för folkhälsan, svenska arbetsgivarföreningen och landsorganisationen.

Det av statens institut för folkhälsan avgivna yttrandet finnes såsom bilaga fogat vid detta utlåtande.

För det huvudsakliga innehållet i övriga yttranden skall här nedan lämnas en kortfattad redogörelse.

Riksförsäkringsanstalten erinrar om de uppgifter, som enligt instruktionen för statens institut för folkhälsan åligger detta institut och för vilka här ovan redogjorts, samt anför i anslutning härtill:

»Det torde härav framgå, att det närmast får anses ankomma på statens institut för folkhälsan att, i den utsträckning så finnes påkallat, verkställa undersökning rörande olika rationaliseringsåtgärders inverkan på arbetarnas hälsa. Med hänsyn till den erfarenhet rörande arbetsförhållandena på de olika arbetsställena, som finnes hos yrkesinspektionens befattningshavare, får det emellertid, för den händelse en sådan undersökning kommer till stånd, anses angeläget, att densamma utföres under medverkan av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

För egen del anser anstalten det synnerligen önskvärt, att en dylik undersökning verkställs i huvudsaklig överensstämmelse med den plan, som framlagts av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen. Beaktas bör emellertid, att en mera allmän undersökning av ifrågavarande slag säkerligen kommer att möta stora svårigheter och draga dryga kostnader. Det kan därför med skäl ifrågasättas, huruvida icke en undersökning att börja med borde begränsas till en eller ett par industrigrenar, och att man först därefter, på grundval av det därvid vunna resultatet, beslutar i vad mån undersökningen

bör föras vidare. Särskilt med hänsyn till nu rådande förhållanden torde en dylik begränsning av en blivande undersökning få anses väl motiverad.»

Svenska arbetsgivareföreningen avstyrker motionen.

Landsorganisationen framhåller, att den i sitt yttrande över rationaliseringsutredningens betänkande förordat, att statens institut för folkhälsan erhöle i uppdrag att företaga utredning i vilket avseende möjligheter funnes att kunna motverka de ogynnsamma verkningarna på arbetarnas hälsotillstånd till följd av rationaliseringen. Därest icke institutet redan igångsatt en sådan undersökning, tillstyrker landsorganisationen den föreliggande motionen så tillvida, att framställning göres till Kungl. Maj:t om undersökning av rationaliseringens och skiftarbetets menliga inverkan på folkhälsan.

De utav riksförsäkringsanstalten och statens institut för folkhälsan av- *Utskottet.*
givna yttrandena giva vid handen, att en mera allmänt lagd utredning av de spörsmål, som beröras i motionen, skulle bliva ej blott omfattande och tidskrävande utan även kostsam. Enligt utskottets uppfattning måste det även vara förenat med stora svårigheter att från varandra isolera å ena sidan den industriella mekaniseringens inverkan på arbetarnas hälsa och å andra sidan alla de många andra faktorer, varav hälsotillståndet röner inflytande. För utskottet framstår det ock såsom tveksamt, huruvida en mera allmänt lagd utredning skulle komma att giva några tillförlitliga resultat.

Utskottet anser sig i detta sammanhang därutöver böra framhålla, att — även om rationaliseringsåtgärderna inom industrin kunna medföra olägenheter av den art motionären berört — det dock är otvivelaktigt att nämnda åtgärder inneburit jämväl för arbetarnas del påtagliga fördelar såsom att rationaliseringen i stor utsträckning minskat det fysiskt tunga arbetet samt medfört ökade möjligheter till en bättre arbetshygien.

På grund av vad sålunda anförts anser sig utskottet under nuvarande förhållanden icke böra tillstyrka en mera allmänt lagd utredning av de i motionen berörda spörsmålen. Härmed vill utskottet icke bestrida lämpligheten av mera begränsade undersökningar på området. Dessa böra enligt utskottets mening närmast verkställas av statens institut för folkhälsan, eventuellt i samarbete med yrkesinspektionen och annan sakkunskap. Utskottet förutsätter, att institutet för folkhälsan i enlighet med sin instruktion ägnar frågan sin uppmärksamhet. I den mån som medel och arbetskrafter för ifrågavarande undersökningar äro erforderliga, lär det i förekommande fall ankomma på vederbörande myndigheter att föranstalta därom. Med anledning av vad här ovan anförts finner utskottet icke anledning för riksdagen att nu göra någon framställning till Kungl. Maj:t i ämnet.

Utskottet får därför hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 mars 1941.

På utskottets vägnar:

O. A. NORDBORG.

Närvarande: herrar *Nordborg, Heüman, Gottfrid Karlsson, Theodor Magnusson, Näsström, Anton Svensson, Nils Elowsson och Wennqvist.*

Bilaga.

Till Riksdagens första kammars andra tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t den 10 februari 1941 anbefallt statens institut för folkhälsan att till Eder avgiva yttrande över en av herr Ström, Fredrik, i första kammaren väckt motion nr 170, angående utredning av frågan om den industriella mekaniseringens menliga inverkan på folkhälsan m. m., får institutet härmed anföra följande.

Användningen av »flytande tillverkning», »tempoarbeta» och »löpande band» inom industrien utgör ett led i den fortskridande rationaliseringen. Frågan om rationaliseringens inverkan på arbetarnas hälsotillstånd har bl. a. gjorts till föremål för behandling i rationaliseringsutredningens den 10 juni 1939 avgivna betänkande. I sitt yttrande häröver den 8 april 1940 framhöll styrelsen för statens institut för folkhälsan bl. a. följande.

»I kap. XIV har utredningen berört frågan om rationaliseringens inverkan på arbetarnas och de anställdas hälsotillstånd. Utredningen har därvid i huvudsak begränsat sig till att redogöra för vissa förberedande åtgärder, som bl. a. genom dess försorg vidtagits i syfte att genom undersökningar klarlägga hithörande förhållanden. Utredningen förmenar, att det torde böra ankomma å statens institut för folkhälsan att vidare planlägga och utföra erforderliga undersökningar å detta område. Till ledning härvid har utredningen anfört vissa allmänna synpunkter, som återfinnas å sid. 235 i betänkandet. Härjämte har utredningen förordat, att undersökningen verkställas om möjligheterna att erhålla en förbättrad sjukkasestatistik, ägnad att närmare belysa rationaliseringens verkningar i sjuklighetsavseende.

Enligt styrelsens mening lär på goda grunder tvekan kunna råda, om det för närvarande är möjligt att klarlägga hithörande frågor på sätt utredningen tänkt sig. När det gäller analys av de många faktorer, som medverka till uppkomsten av fysisk och psykisk ohälsa, utgör ett orsaksmoment i de flesta fall icke tillräcklig förklaring, enär ett sjukligt tillstånd oftast framkallas genom samverkan av flera. Svårigheten blir därför att anskaffa ett tillräckligt representativt och från biinflytanden fritt material, som tillåter dragandet av bestämda slutsatser i huvudfrågan. Om, såsom i regel torde bli fallet i praktiken, många andra faktorer (t. ex. natt-, treskifts- och övertidsarbete, närings-, bostads- och familjeförhållanden, konstitutionella faktorer m. m.) förekomma samtidigt med rationaliseringen, torde det icke vara möjligt att för ett visst material fastställa de olika faktorernas inbördes betydelse för uppkommen ohälsa. Här torde man jämväl hava att söka en av huvudorsakerna till att problemet i hela dess vidd ännu icke synes någonstades ha upptagits till lösning.

Därest hithörande undersökningar i den form utredningen tänkt sig skulle uppdragas åt statens institut för folkhälsan, lär institutet för en följd av år fastläsas vid ett vidlyftigt utredningsarbete, för vars slutförande till ett påtagligt resultat några garantier icke kunna lämnas. Under rådande förhållanden synes för övrigt en utredning av denna art knappast låta sig praktiskt utföras. Styrelsen finner sig emellertid böra framhålla, att bland de uppgifter, som redan åvila institutet, återfinnas åtskilliga spörsmål, som intimt beröra ifrågavarande problemkomplex, varför hithörande frågor

kunna förutsättas efter hand bliva föremål för uppmärksamhet från institutets sida.»

Motionärens framställning om utredning hänför sig till ett mera begränsat, ehuru icke dess mindre synnerligen viktigt problem, nämligen i första hand tempoarbetets och de s. k. löpande bandens inverkan på arbetarnas hälsa. Det är uppenbart, att en vetenskaplig undersökning av en sådan mera omskriven uppgift lättare låter sig genomföra med utsikt till att praktiskt tillämpbara resultat skola kunna erhållas inom rimlig tid än då det gäller rationaliseringen i dess helhet. I själva verket hava också omfattande undersökningar häröver redan kommit till utförande på olika håll i utlandet. Några av dessa beskrivas i professor C. Tarras Sällfors bok »Arbetsstudier inom industrien» X, kapitel II, Trötthet och industriarbete, sid. 66—68. På senare år ha ingående undersökningar utförts bl. a. i Tyskland av professor Graf vid Kaiser-Wilhelm-Institut für Arbeits-Physiologie och docent H. Düker vid universitetet i Göttingen. Jämväl i Amerika och andra länder ha liknande undersökningar blivit utförda. Institutet har sig bekant, att inom Ingenjörsvetenskapsakademien en särskild kommitté under ordförandeskap av överingenjör Alex. Engblom sedan hösten 1939 bl. a. sysselsatt sig med studier av flytande tillverkning. Kommitténs resultat lära inom den närmaste tiden komma att publiceras.

Motionären framhåller att frågan om den flytande tillverkningens användning inom industrien är av stor betydelse med hänsyn till dess inverkan på arbetarens fysiska och psykiska hälsa. Av hittills utförda undersökningar synes framgå, att denna arbetsform, rätt använd, kan medföra minskad trötthet eller påfrestning på arbetaren, men också, där den användes på ett oriktigt sätt, medföra ökad risk för olycksfall och överansträngning med därav följande risker för arbetarens liv och hälsa. Det måste därför anses av största vikt att gränserna för det tvångsstyrda arbetets ändamålsenliga användning inom industrien med hänsyn till folkhälsan bliva närmare utredda och klarlagda. Säkerligen blir en sådan undersökning både omfattande och tidskrävande icke minst med hänsyn till att förhållandena inom olika industrier äro synnerligen olikartade.

Till en början torde undersökningen böra uppläggas som ett vetenskapligt forskningsproblem, vars planläggning, som kräver synnerlig omtanke, bör ske under medverkan av såväl medicinsk som ingenjörsvetenskaplig sakkunskap. För att undersökningen inom rimlig tid skall kunna leda till praktiskt användbara resultat torde den böra bedrivas etappvis. De särskilda undersökningsuppgifterna torde av utredningens vetenskapliga ledning kunna fördelas på befintliga laboratorier, varvid statens institut för folkhälsan är berett, att i den mån medel och arbetskraft kan ställas till förfogande, åtaga sig den medicinska delen av dessa undersökningar.

Tomtebodas den 8 mars 1941.

ERNST ABRAMSON.

Kuno Quarnå.